

ÎNFĂPTUIREA JUSTIȚIEI – FUNCȚIE EXCLUSIVĂ A AUTORITĂȚII JUDECĂTOREȘTI

Elena BUGUȚA,

doctor în drept, avocat

Victoria BOGOMOLOVA,

candidat la funcția de judecător, Institutul Național al Justiției, audient

SUMMARY

The Article includes a study on justice making – exclusive duty of the judicial authority. The rule of law as such has become inconceivable without justice, where the lack of a genuine justice means arbitrariness and injustice. If social life must be conducted according to the constitution and laws, there must be a function to know them and be able to interpret and apply them properly when they are violated, when the rights and freedoms of citizens are endangered and neglected. This function has been entrusted to a distinct authority (power), vested with state powers that give it efficiency and that should be independent and impartial.

Keywords: justice, law, judicial authority, judicial power, judicial activity, dispute, law subject, judgment

REZUMAT

Articolul cuprinde un studiu asupra înfăptuirii justiției – funcție exclusivă a autorității judecătorești. Statul de drept ca atare a devenit de neconceput fără justiție, lipsa justiției veritabile însemnând arbitrarie și nedreptate. Dacă viața socială trebuie să se desfășoare conform constituției și legilor, în mod firesc trebuie să existe o funcție care să le cunoască și să le poată interpreta și aplica corect atunci când sînt încălcate, atunci când drepturile și libertățile cetățenilor sînt periclitare, neglijate. Această funcție a fost și este încredințată unei autorități (puteri) distincte, investite cu puteri statale care îi dau eficiență și care trebuie să fie independentă și imparțială.

Cuvinte-cheie: justiție, lege, autoritate judecătorească, putere judecătorească, activitate judecătorească, litigiu, subiect de drept, hotărîre judecătorească

Introducere. De-a lungul timpului, justiția a fost definită în diferite modalități. Totodată, se poate observa că acest termen a fost monopolizat de stat, așa încît termenul dat este folosit, de cele mai dese ori, atunci cînd se are în vedere una dintre principalele funcții ale statului. Este vorba, evident, de funcția îndeplinită de puterea judecătorească. În limbajul juridic, această funcție este denumită fie *funcția jurisdicțională a statului*, fie *funcția de îndeplinire a justiției* [7, p. 67].

Indiferent de accepțiunile pe care le-a avut termenul de *justiție*, acesta s-a impus din cele mai vechi timpuri ca o funcție de judecare a proceselor, de reprimare a persoanelor care produc pagube și suferințe altora prin încălcarea regulilor sociale convenite sau stabilite, de anulare a actelor ilegale sau abuzive [2, p. 163].

În statele moderne, funcția judiciară se realizează prin organe specializate. Această opțiune este

rezultatul unei îndelungate evoluții istorice. Activitatea judiciară se deosebește de atribuțiile și actele celorlalte autorități publice, iar administrarea ei reprezintă unul dintre atributele esențiale ale puterii suverane [8, p. 69-70].

Materiale utilizate și metode aplicate. În procesul studiului au fost utilizate metodele analizei, sintezei și comparației. Materialele folosite sînt cercetările din domeniul vizat ale Republicii Moldova, României, precum și cercetările legislației în vigoare.

Rezultate obținute și discuții. Odată cu consacrarea constituțională a principiului separării puterilor în stat, justiția și-a îmbogățit conținutul, ea privind direct chiar exercițiul puterii politice, în sensul efectuării controlului asupra modului cum guvernarea acționează în limitele Constituției și a dreptului, adică în realizarea principiului legalității. De altfel, separarea puterilor a și fost gîndită ca un principiu care să ofere autoritate de

putere de stat organelor judecătorești, pentru că justiția este o instituție apolitică și, în consecință, nu poate constitui o putere prin sine însăși, pentru aceasta fiind necesare garanții suplimentare care să nu depindă de oscilațiile intervenite în activitatea politică a statului.

Îndeplinirea justiției este o activitate juridică specifică, realizarea căreia este de competența exclusivă a puterii judecătorești. Reprezentantii puterii judecătorești – magistrații –, prin caracterul atribuțiilor pe care le îndeplinesc, trebuie să fie liberi de orice influență, fie că aceasta vine din partea organelor de stat sau din partea oricăror alte entități [3, p. 122]. Aceasta este regula principală după care ar trebui să se conducă orice judecător atunci cînd rezolvă procesele judiciare.

Conceptele de justiție și putere judecătorească sînt foarte strîns legate între ele, acestea contribuind în egală măsură la realizarea funcției de îndeplinire a justiției.

Mai mult, statul de drept ca atare a devenit de neconceput fără justiție, lipsa justiției veritabile însemnând arbitrar și nedreptate.

Dacă viața socială trebuie să se desfășoare potrivit constituției și legilor, în mod firesc trebuie să existe o funcție care să le cunoască și să le poată interpreta și aplica concret atunci când sînt încălcate, când drepturile și libertățile cetățenilor sînt periclitate [5, p. 86].

Această funcție a fost și este încredințată unei autorități distincte, investite cu puteri statale care-i dau eficiență și care trebuie să fie independentă și imparțială. De altfel, este cunoscut și admis că nu poți fi judecător în propria cauză, pentru că, obiectiv, nu poți fi nici independent, nici imparțial. Actul de justiție trebuie îndeplinit de un al treilea – neutru și imparțial [7, p. 88].

Funcția de înfăptuire a justiției constă în soluționarea obiectivă a cauzelor legate de încălcarea normelor consacrate juridic [3, p. 121].

Îndeplinirea justiției este o funcție foarte complicată, care are un impact decisiv asupra proceselor social-politice din orice țară. Din acest motiv, s-a menționat [4, p. 49] că magistrații trebuie să dispună de calități speciale precum: profesionalism, experiență, înțelepciune, corectitudine etc. Anume acesta este motivul pentru care legile ce reglementează activitatea puterii judecătorești pun un accent deosebit pe calitățile morale, etice și profesionale ale magistraților. Așadar, justiția nu este un concept abstract sau amorf, din contra – independența și imparțialitatea justiției nu vor putea fi realizate decît de persoane concrete, special instruite, care trebuie să dispună atît de cunoștințe temeinice, cît și de calități morale neîndoielnice.

Concepută ca o funcție realizată independent și imparțial, justiția s-a impus ca o idee și realitate în

care oamenii cred că îi poate apăra atunci cînd drepturile și interesele lor legitime sînt încălcate, ca similiarul dreptății mereu triumfătoare [8, p. 72].

Dar funcția de îndeplinire a justiției nu stă numai în apărarea drepturilor încălcate de anumite persoane, ea avînd și un rol reglator – în sensul că atunci cînd cineva se adresează organelor judecătorești în scopul apărării unor interese inexistente, justiția va acționa în consecință și va respinge pretențiile înaintate în lipsa unor motive acoperite juridic. În acest fel, justiția arată care trebuie să fie comportamentul ce trebuie adoptat în situații similare.

Rolul de diriginte pe care îl exercită justiția se manifestă și atunci cînd regulile de conduită adoptate de legislativ sau executiv vin în contradicție cu drepturile și libertățile fundamentale ale omului. În acest sens, justiția este îndreptățită să apeleze la funcția reglatoare pentru a opri procesul de aplicare a unor norme de conduită ce nu sînt corecte.

Judecătorii, pentru a aplica legea la cazurile concrete ce le sînt deduse spre rezolvare, mai întîi interpretează constituția, legile, contractele, convențiile sau cutumele ce sînt invocate, le stabilesc sensul lor oficial [6, p. 122]. Ansamblul judecăților lor formează *jurisprudența*, care limpezește textele obscure, cu mai multe sensuri sau lacune, și uneori le completează. Desigur, este important de știut pînă unde pot merge jurisdicțiile în completarea lacunelor legii.

În domeniul activității de înfăptuire a justiției, elementele formale au o deosebită importanță și adesea ele sînt decisive. Printre criteriile referitoare la modul specific în care acționează justiția sînt de luat în considerare următoarele:

a) *Puterea judecătorească se exercită prin judecători aflați în*

serviciul legii și care nu se supun decît legii. Judecătorul nu poate primi ordine sau îndrumări de la nicio autoritate a statului. Controlul activității judiciare efectuat de instanțele de control judiciar nu afectează independența judecătorului, întrucît este întotdeauna posterior judecătii, iar casarea cu trimitere la rejudecare constituie o investiție a instanței. În această din urmă ipoteză, judecătorul care a soluționat cauza prin hotărîrea ce a fost casată nu mai poate participa la rejudecare.

b) *Puterea judecătorească se exprimă în decizii de speță.* Spre deosebire de legiuitor, judecătorul nu poate stabili norme de aplicare generală.

c) *Puterea judecătorească se exprimă prin hotărîri aposteriori.* Judecătorul acționează după ce s-a produs un fapt prin care ordinea de drept a fost încălcată sau un fapt cu potențial generator de conflict. Trebuie, totuși, de menționat că prin hotărîrile emise, mai ales de către instanțele superioare, se influențează atît judecătorii, care urmează să țină cont de soluțiile oferite atunci cînd vor judeca cazuri asemănătoare, cît și raporturile juridice care urmează să fie încheiate în domeniile deja tranșate prin hotărîrile judecătorești respective.

d) *Hotărîrile judecătorești au autoritate de lucru judecat în privința obiectului dedus judecătii, pentru cauza litigiului și între părțile în proces.* Spre deosebire de hotărîrile judecătorești, actele autorităților administrative sînt, de regulă, revocabile. De asemenea, legiuitorul este în drept să abroge sau să modifice legile pe care le-a adoptat.

e) *Organele jurisdicționale au obligația să-și motiveze hotărîrile.* Asemenea obligație, care constituie o garanție de legalitate, nu se regăsește în activitatea autorităților legislative și executive.

f) Puterea judecătorească nu intervine decât la cerere, spre deosebire de puterile legislative și executive care, de regulă, activează din oficiu.

Obiectul principal al activității de îndeplinire a justiției este soluționarea litigiilor dintre subiectele de drept – persoane fizice sau persoane juridice – cu privire la drepturile lor subiective. În același timp, această activitate are o serie de trăsături specifice, legate în principal de regulile tradiționale de desfășurare a proceselor judecătorești [2, p. 32-33].

Activitatea de îndeplinire a justiției în condițiile modificării continue a legislației capătă natura unei activități științifice care, pe de o parte, are scopul de a descoperi adevărul, adică identificarea corectă a faptelor, iar pe de altă parte, presupune încadrarea juridică corectă a acestora. Încadrarea juridică corectă a faptelor cere, de asemenea, analiza izvoarelor de drept în scopul stabilirii acelor izvoare a căror aplicare este necesară pentru pronunțarea soluției corecte. De multe ori aceste izvoare sînt reprezentate nu doar de actele normative, ci și de precedentul judiciar, hotărîrile Curții Constituționale, actele internaționale, deciziile pronunțate de CEDO, precum și de opiniile expuse de doctrina juridică.

În ceea ce privește activitatea de încadrare juridică, rămîne actuală întrebarea referitoare la limitele de aplicare a legii în cadrul procesului judiciar. Pe de o parte, activitatea de cercetare judecătorească se bazează pe identificarea și aprecierea faptelor, aceasta fiind o axiomă pentru orice activitate procesuală, iar pe de altă parte, cadrul de cercetare și spectrul posibilităților decizii este îngust și nu lasă loc pentru fantezie. Adepții școlii exegetice limitau funcția judecătorului la activitatea de urma-

re necondiționată a prevederilor legale. Soluționarea unei cauze, în viziunea acestora, este o operațiune foarte concretă.

La vremea lui, Voltaire a oferit acestei funcții un caracter aproape matematic. Astfel, orice proces judiciar reprezintă o problemă concretă și de aceea este nevoie de puține cunoștințe matematice pentru a o soluționa.

Mai tîrziu, această concepție a fost caracterizată de către Marks în felul următor: legea are un caracter general, iar cazul care trebuie încadrat juridic este unic. Prin urmare, rolul judecătorului constă în situarea fiecărei situații concrete în spațiul larg de reglementare al legii. În acest fel, judecătorul devine un executor mecanic al voinței legiuitorului. Această teorie a fost puternic contestată de către sociologia juridică americană [5, p. 92].

În zilele noastre, teoria menționată nu poate fi acceptată, mai ales atunci cînd este vorba de instanțele de judecată supreme și curțile constituționale. Una dintre activitățile de bază ale acestor instanțe constă în interpretarea legii, care adesea se transformă într-o activitate cvasilegislativă. Astfel, aceasta contribuie atît la uniformizarea practicii judiciare, cît și la înlăturarea lacunelor normative.

Activitatea de înfăptuire a justiției este inimaginabilă fără respectarea unor forme de desfășurare a proceselor, încălcarea cărora poate duce chiar la anularea deciziilor emise. Respectarea formei procesuale a activității judecătorești are o importanță principială din mai multe puncte de vedere. Astfel, persoanele fizice și juridice pot intra în contact cu justiția doar în legătură cu: a) încălcarea drepturilor și intereselor lor legitime (în acest caz este necesară introducerea unei cereri de chemare în judecată); b) implicarea acesto-

ra în proces în calitate de martor, victimă, parte vătămată, bănuit, învinuit, inculpat (într-un proces penal).

Regulile procedurale trebuie să fie strict respectate și pe parcursul desfășurării procesului, întrucît doar așa se va garanta dreptul persoanelor la un proces echitabil și doar în acest mod se va putea afla adevărul pe cauză. Spre exemplu, atunci cînd una dintre persoanele implicate în proces solicită să fie acceptate anumite mijloace de probă, aceasta trebuie să indice care anume fapte importante pentru proces pot fi elucidate cu ajutorul mijloacelor de probă respective. Așadar, activitatea judiciară este destinată pentru persoanele care sînt interesate în soluția pe care urmează să o emită instanța de judecată. Cu alte cuvinte, nu există interes, nu există proces.

Îndeplinirea justiției nu depinde în exclusivitate de părțile implicate în proces, dar și de nivelul de pregătire profesională al avocaților sau al juriștilor care-i reprezintă pe caz.

Un alt aspect important al funcției de înfăptuire a justiției constă în prezentarea și aprecierea corectă a probelor. În orice proces judiciar, orice împrejurare sau afirmație a oricărei părți trebuie dovedită. A proba înseamnă a utiliza toate mijloacele și metodele legale cu ajutorul cărora se dovedește existența unui drept subiectiv sau prin care se arată că anumite împrejurări au avut loc.

În orice proces judiciar probele au o importanță covârșitoare, pentru că doar pe baza acestora se poate afla adevărul. Și pentru că scopul oricărui proces este aflarea adevărului, probele și aprecierea corectă a acestora constituie unica cale prin intermediul căreia justiția își atinge scopul.

Înfăptuirea justiției este funcția exclusivă a instanțelor judecătorești.

toarești. Niciun alt organ nu poate să-și abroge această funcție. Din acest punct de vedere, deciziile emise de instanțele judecătorești sînt obligatorii pentru toate persoanele. Deciziile emise de instanțele judecătorești pot fi modificate sau anulate doar în ordinea stabilită de lege și doar de către organele puterii judecătorești, iar atunci cînd actele care emană de la puterea judecătorească devin irevocabile, acestea urmează să fie executate fără niciun fel de rezerve.

Așadar, în premisele activității de îndeplinire a justiției trebuie luate în considerare, mai întîi, existența unei ordini normative, adică a unui mod de desfășurare a relațiilor sociale potrivit sistemului prestabilit de norme juridice, iar în al doilea rînd, producerea unor fapte de încălcare a normelor juridice, cu consecințe păgubitoare asupra drepturilor subiective ale persoanelor protejate de ordinea normativă. În perimetrul acestei realități, funcția justiției este aceea de restabilire a echilibrului marcat prin normele juridice, pe calea examinării cazurilor litigioase și a sancționării încălcărilor de lege.

Într-un sens mai larg, în activitatea jurisdicțională intră și situații în care nu există în mod obligatoriu un conflict judiciar propriu-zis. Este cazul proceselor în care se solicită constatarea unui drept sau numai rectificarea unui act, cazuri în care nu există interese opuse, fie că părțile chemate în judecată pentru a le fi opozabile hotărîrile pronunțate nu contestă drepturile invocate de persoanele care au învestit instanța.

Ținînd seama și de aceste situații, ar trebui ca definirea obiectului activității jurisdicționale să conțină ideea că rolul acesteia constă – independent de existența sau inexistența unui litigiu – în recunoașterea fie a dreptului pe care instanța urmează să-l aplice

în speța cu care este sesizată, fie a unor raporturi juridice deja stabilite. A judeca înseamnă deci a declara care este dreptul ce se aplică fiecărui justițiabil, idee sugerată de sintagma *juris-dico* sau *juridictio* [6, p. 126].

Am văzut că activitatea de îndeplinire a justiției constă în soluționarea cauzelor deduse judecării prin intermediul aplicării izvoarelor dreptului. În condițiile actuale, cînd tot mai multe domenii ale relațiilor sociale sînt supuse reglementărilor normative, apariția unor lacune de drept este inevitabilă. În acest sens, puterii judecătorești îi revine rolul de a completa aceste lacune prin intermediul practicii judiciare. În zilele noastre, puterea judecătorească, mai ales instanțele supreme, are rolul de a ajuta organele legislative atît în ceea ce privește corectarea actelor normative, cît și în ceea ce privește înlăturarea lacunelor legislative.

Practica judiciară apărută în rezultatul activității organelor judecătorești are menirea de a realiza o justiție eficientă, previzibilă și uniformă. *Eficiența* presupune emiterea unor decizii într-un termen cît mai scurt pe baza soluțiilor anterior oferite pentru cauze asemănătoare. *Previzibilitatea* dă, pe de o parte, posibilitatea micșorării cauzelor deduse judecării, iar pe de altă parte, ajută la formarea unui fundament juridic solid pentru viitor. *Uniformitatea* presupune adoptarea unuia și aceluiași model de judecare a cauzelor asemănătoare.

Concluzii. Așadar, în urma îndeplinirii funcției de justiție sînt emise hotărîri, în care se stabilesc drepturi și obligații pentru subiecții de drept, participanți în proces, se aplică sancțiuni, se stabilesc despăgubiri, se dau ordine de executare atît părților în proces, cît și autorităților publice.

Pentru ca justiția să-și poată îndeplini misiunea, ea cunoaște o anumită organizare și anumite principii. Organizarea justiției se face pe grade de jurisdicție. Aceste grade de jurisdicție permit o evaluare în fond, dar și posibilitatea de recurs, ca posibilitate de corectare a erorilor, de reevaluare a situațiilor și probelor.

În raport cu activitatea legislativă, din care izvorăsc regulile juridice care formează ordinea de drept, activitatea jurisdicțională apare ca o activitate deosebită atît prin modul de activitate, cît și prin natura deciziilor adoptate. Judecătorul nu creează legea, el veghează la aplicarea ei în cazurile particulare cu care este sesizat. În același timp, legiuitorul nu rezolvă litigii concrete, ci stabilește norme de aplicare generală. Chiar și atunci cînd judecătorul este pus în situația de a soluționa conflicte de legi sau lacune legislative, normele create de el nu sînt voința lui personală. În aceste cazuri, el trebuie să urmeze regulile tot de legiuitor stabilite, în vederea identificării celei mai proxime voințe a acestuia și să dea soluția care se apropie cel mai mult de scopul legii din care s-a născut lacuna. Prin obiectul ei, activitatea jurisdicțională se deosebește și de cea executivă, care este chemată să aplice dispozițiile generale ale legii pentru a crea raporturi juridice concrete, iar nu pentru a soluționa litigii în legătură cu existența sau cu întinderea drepturilor subiective ale unor persoane.

În prezent, problema funcționării autorității judecătorești nu mai este un simplu element al suveranității de stat. Funcționarea instituțiilor judecătorești depinde atît de evoluția internă, cît și de evoluția democrației pe plan european. Astfel, de exemplu, practica CEDO a influențat și continuă să influențeze modul de funcționare

a instituțiilor statale europene. De asemenea, deciziile Înaltei Curți au determinat atât Republica Moldova, cât și România să-și ajusteze reglementările interne în domeniu, iar instanțele judecătorești invocă tot mai des, în procesul de adoptare a deciziilor, soluțiile adoptate de CEDO.

Practica judiciară a Republicii Moldova prezintă un deosebit interes mai ales acolo unde deciziile autorităților judecătorești se bazează pe norme de lege asemănătoare. Astfel, aceste decizii pot fi utilizate în calitate de material de studiu, în vederea aplicării aceluiași reguli de soluționare a cauzelor în probleme similare.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al RM, nr. 1 din august 1994.
2. Cochinescu Nicolae. Organizația puterii judecătorești în România. București: Editura Lumina Lex, 1997.
3. Deleanu Ion. Drept constituțional și instituții politice. Tratat II. București: Editura Europa Nova, 1996.
4. Dogaru Ion, Dănișor Dan Claudiu, Dănișor Gheorghe. Teoria generală a dreptului. București: Editura științifică, 1999.
5. Muraru Ioan. Drept constituțional și instituții politice. București: Editura Actami, 1997.
6. Muraru Ioan, Tănăsescu Elena Simina. Drept constituțional și instituții publice. Vol. II. București: Ed. All Beck, 2009.
7. Rusu Ioan. Drept constituțional și instituții politice. Ediția a IV-a, revăzută și adăugită, București: Editura Lumina Lex, 2004.
8. Rădulescu Andrei. Puterea judecătorească. București: Editura Humanitas, 1990.

STABILIREA FILIAȚIEI FIREȘTI A COPILULUI ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PRIVAT – PROBLEME ȘI SOLUȚII

Liliana ROTARU-MASLO,
doctor în drept, conferențiar universitar

SUMMARY

Filiation represents the family relationship between parents and children. Establishing such relationship is sometimes difficult especially when there are one or more foreign elements. Finding the competent law and the analysis of her application through the prism of provisions of private international law of different countries constitutes the purpose of this article.

Keywords: filiation, applicable law to the filiation, conflict of law rules, application of the applicable law to the filiation

REZUMAT

Filiația reprezintă legătura de rudenie între părinți și copii. Stabilirea unei atare legături uneori prezintă dificultăți când există unul sau mai multe elemente de extraneitate. Găsirea legii competente și analiza domeniului ei de aplicare prin prisma prevederilor dreptului internațional privat al diferitor state constituie scopul prezentului articol.

Cuvinte-cheie: filiație, lege aplicabilă filiației, conflicte de legi, domeniu de aplicare a legii aplicabile filiației

Introducere. Un eveniment important în viața fiecărei familii este nașterea copilului. Relațiile care se stabilesc între bărbat și femeie și copilul născut de ea sînt foarte complexe, dar inevitabil este prezent caracterul care ține de drept, ceea ce duce la guvernarea legislativă asupra acestor relații.

Conform art. 46 din Codul familiei al Republicii Moldova [2], drepturile și obligațiile reciproce ale părinților și copiilor rezultă din proveniența copiilor, atestată în modul stabilit de lege. Proveniența copiilor de la anumiți părinți se numește *filiație*.

Conform „Dicționarului explicativ ilustrat al limbii române”, noțiunea de „filiație” are următorul sens: legătură de rudenie între copii și părinți; descendență [7, p.730]. Altfel zis, noțiunea de filiație este sinonim cu noțiunea de *rudenie*. Din aceste considerente, pe parcursul lucrării vom folosi în egală măsură ambele noțiuni.

Scopul studiului constă, pe de o parte, în analiza multilaterală

a instituției filiației copilului în dreptul internațional privat, făcînd referire la legislația internă a Republicii Moldova și a altor state, precum și în găsirea soluțiilor pentru eventualele conflicte de legi; iar pe de altă parte – în găsirea legii competente pentru a putea fi aplicată anumitei situații, precum și analiza domeniului ei de aplicare a legii astfel stabilite.

Rezultate și discuții. Notificăm de la bun început că, în conformitate cu dispozițiile art. 50 din Codul familiei, copiii născuți din afara căsătoriei au aceleași drepturi și obligații față de părinți și rudele lor ca și cei născuți de la persoanele căsătorite. Aceeași prevedere o întîlnim și în Constituția Republicii Moldova (art. 50 alin. 1) [1].

Noțiunea de filiație are două înțelesuri. În sens larg, filiația desemnează un șir neîntrerupt de nașteri care leagă o persoană de un strămoș al ei, iar în sens restrîns, filiația reprezintă raportul de descendență dintre un copil și fiecare dintre părinții săi, adică maternitatea și paternitatea. Temeiul filia-